

ALKOTÓMŰHELY

LÉVAY ENDRE

MŰVÉSZTELEPEK VAJDASÁGBAN

Vannak könyvek, melyeknek értéke a múlt évekkel hatványozottan nő. Ezekről írni nemcsak kötelesség, de öröm is, mert vele együtt gazdagodunk mind.

A monográfiák ilyen nagy áradatában, amikor képzőművészeti létünk két évtizede van mérlegben, nem csupán rendszerezett adatokban, hanem művekben, reprodukciókban is, akarva, nem akarva az a kérdés merül fel bennünk: ezt a fejlődést ki milyen mércével méri, mert más az alkotó mércéje (aki önmagáról is beszél), más a kritikusé, más a művészettörténészé, és megint más azé a befogadóé, aki húsz esztendőn át sorra járta ezeket a művésztelepi tárlatokat, talán mint vendég egyik, vagy másik művésztelepen látogatást is tett és bepillantott a festők, a szobrászok, a grafikusok, a kerámikusok, a faliszőnyeg-készítők műhelyébe.

A Szabadkai Képzőművészeti Találkozó kiadásában nemrég megjelent *Vajdasági művésztelepek* című, csaknem kétszázötven oldalas kétnyelvű monográfia előszavában Szilágyi Gábor erről a számadásról a következőket írja:

»Az eddig kiadott művésztelepi monográfiák és a telepi kiállításokról megjelentetett beszámolók és kritikák mellett ez a mostani hozzáállás az első átfogó kísérlet a telepi alkotó munka fejlődésének bemutatására.«

Akár Bogomil Karlavaris nagy gondossággal összeállított *Visszapillantását* olvassuk, akár a reprodukciókban és a legpontosabb főljegyzésekben az előttünk táruló húsz év eredményeit nézzük, ez a kötet számunkra több mint kísérlet. Inkább azt mondhatnánk: az első átfogó mű, amely két évtized képzőművészeti, alkotói, úttörői és művészetbarátokat hódító vállalkozásairól beszél. Mert jelenvalósága sokrétűbb, szerteágazóbb — gondoljunk csak irodalmunkra, grafikai műintézet-

ink kifinomult izlésére, fejlettebb formaérzékére —, mint ahogy az a művésztelepről »belülről nézve« tűnik. Az alkotóművész a saját munkájáról a legszívesebben nem beszél — »Beszéljenek erről maguk a képek!« mondta nem egyszer Milan Konjović —, vagy ha éppen szól is, hangjában mindig a »művés« szerénysége lép fel hangfogóul, s majd annyira lecsökkenti a történések, cselekvések, tettek súlyát, méreteit, hogy az olvasónak a monográfia újra meg újra tanulmányozásával kell kibontania képzőművészetünk »vajdasági boltozatának« emberöltőnyi körvonalait, hiszen — tudjuk — ezt a két évtizedet megelőzően is voltak korok, amikor ennyi, vagy még ennél kevesebb idő is hozott létre olyan eredményeket, amelyeknek igazi nagysága, vagy — mondjuk ki! — maradandósága csak évtizedek múltán lett a maga teljes valóságában felfogható.

Nálunk, a mi szántóföldjeinknek, folyópartjainknak kis tanyacsoportokkal, falvakkal, csöndes városkákkal és most iparosodó nagyobb városokkal teleszórt vidékén a képzőművészeti életnek még soha nem volt ilyen termékeny, dúsan termő talaja. Nem voltak művésztelepeink, nem voltak — egy-kettőt kivéve — képtáraink, csupán alig fűthető műteremnek csúfolt kuckóban kuporgó, vagy országutakat járó festőink, költőink, de sokszor még ez a kettő is egy volt.

Ma, művésztelepeink útját kísérve — a megalakulásuktól kezdve évről évre máig —, hűsz esztendő után a fejlődésnek már őt s z a k a s z á r ó l beszélhetünk. A mozduló idővel lépést tartott az alkotó hazai és nemcsak hazai viszonylatban is. Az indulás és a kibontakozás évei után az úgynevezett harmadik időszakban már »kivételes művészi eredményekkel« találkozunk, majd a beérés időszaka után az ötödik már a művésztelepek egyenkénti irányvételét jelzi. »Zentát elsősorban a kísérletezők csoportjának tevékenysége jellemzi, Topolyát pedig a képzőművészet és az építészet szintézisének számos kézzelfogható eredménye... Becse a motívumok meghatározottságának — a táj- és portréfestészetnek — az előnyeit szemlélteti, párhuzamosan a fiatal tehetségek támogatásának szándékával. Az écskai művésztelep az irányzatok sokféleségének otthona, de külön hangsúlya van a »Zrenjanin és környéke« témának. Ruma a szerémségi táj ábrázolásának első eredményeit mutatja be. Csatlakozott a kiállítókhoz a kerámikusok kishegyesei telepe is, valamint a faliszőnyeg-készítők adai telepe...«

Ez a pontos, tömör összefoglalás mondanivalójánál fogva külön tanulmánnyá mélyítést igényelne minden olyan mozzanat, megnyilatkozás feldolgozásával, amely már az ötvenes, vagy utána a hatvanas években — a Képzőművészeti Találkozó megalakulása után — minden eddiginél nagyobb visszhangot keltett itthon és külföldön is. A képzőművészetnek — akár a zenének — a nemzetközi nyelve az érintkezés és a közlés új lehetőségeit hozta létre, ma már messze meghaladva azt a kort, amikor a művész csak a mindennapi kenyérért festett a maga kis külön világába zárva, ahonnan csak ajándékba kapott reprodukciókon át láthatta a nagyvilágot, vagy a költő, aki a legjobb esetben vidéki sápadt újságokba írta verseit, vagy maga nyomtatta ki és házalt velük, mint nem egy festő a képeivel.

Ilyen és még hasonló más gondolatot ébreszt ez a monográfia, amely ma már nem csupán »katalógus«, és nemcsak afféle »emlékeztető«, amelyet a kiállító alkotó őriz meg legszívesebben, hanem egy kivételes értékű forrásmű művészettörténészeink, és mindazok számára, akik most és az elkövetkező esztendőkből tartományunk szellemi életének jelesebb megnyilatkozásait fogják feldolgozni, akár kiadásra írt művekben, akár disszertációkban is, amelyekben még mélyebbre ásunk.

De ha már a forrásmunkáknál tartunk, nem hagyhatjuk szó nélkül a Szilágyi Gábor bevezetőjében említett munkákat sem. Úgy véljük, minden, ami időt rögzít ebből a korból, figyelemre méltó. Az »első kísérlet« után a fennebb említett művet kiegészíthetik a kritikák, naplójegyzetek, tanulmányok és mindazok a közlemények, amelyek a vajdasági művésztelek megalakulásával, a kibontakozásért folytatott küzdelmeivel, a fejlődés legkisebb jegyeivel is foglalkoznak, mert ha már ma ennyi értékkel és még több ígérettel számolhatunk, akkor nem elégedhetünk meg az alkotók (egyben úttörők) adatainak lexikális feljegyzésével: két évtized munkája és már közkinccsé vált termése ennél sokkal többet követel a kortárstól azért, mert »a művésztelek rendkívül hasznosak az alkotók és a telepek szélesebb környezetére szempontjából is«.

Ehhez még hozzáfűznénk azt is, hogy nemcsak a telepek szélesebb környezetére, hanem a tartomány, az ország képzőművészeti élete szempontjából is.

